SON NEFESE KADAR

BÜYÜK AŞKIN MEKTUPLARI

Ahmed Midhat Efendi ile Şaire Fıtnat Hanım
Mektuplaşmaları

Hazırlayan
Ömer Hakan Özalp

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1826
EDEBÎ ESERLER: 932

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-265-8

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Son Okuma: Şaban Özdemir

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş
Alemdar Mah. Molla Fenari Sok. No: 28/A
Cağaloğlu-Fatih / İSTANBUL
Sertifika Numarası: 52729 Tel: (0212) 446 05 99

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul- 2022

Ömer Hakan Özalp: 1964'te, öğretmen Abdulvahap Özalp'la Muhlise Özalp çiftinin üçüncü çocuğu olarak Elbistan'ın Çiçek köyünde dünyaya geldi. Kendisine araştırma zevki aşılayan, kütüphaneye dönüşmüş bir evde büyüdü. Köyünde bitirdiği ilkokul sonrasında iki yıl Kur'ân ve Arapça eğitimi aldı. Elbistan'da başladığı İmam-Hatip Lisesi'ni yatılı olarak Kayseri'de sürdürdü. Ve son sınıfta döndüğü Elbistan'da tamamladı. Kendisini araştırma, kütüphane ve arşivlere verdiğinden, 1985 ve 90 yıllarında girdiği ve 2. sınıflarından bıraktığı Çapa ve Cerrahpaşa Tıp Fakültelerini tamamlayamadı. Şamil, Sebil, Pınar, Emre, İşaret ve Truva gibi yayınevlerinde düzeltmenlik, redaktörlük ve editörlük yaptı. Askerliğini, 1993'te paralı olarak Burdur'da tamamladı. 1997'de evlendi.

1991'de *Şamil İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı "Lanet" maddesiyle kalem hayatına atılan yazarın çalışma ve makaleleri *Tarih ve Toplum, Müteferrika, Dergah, İstanbul Araştırmaları, Kutadgubilig, Umran, Selam, Söz ve Adalet, Türk Edebiyatı, İtibar, Derin Tarih, Elbistanın Sesi, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Dünya ve İslâm, Güneysu* gibi dergi ve gazetelerde yayımlandı.

1999'da, *Hoca, Şeyh, Siyasetçi Erzurumlu Muhammed Salih Efendi* adlı telifi, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından biyografi ödülüne; 2011'de *Firaklı Nameler Mehmed Akif'in Gurbet Mektupları* adlı çalışması ESKADER tarafından mektup dalında ödüle layık görüldü.

Akademik Araştırmacılar Derneği'nin kurucularından olan yazar, halen, üyesi bulunduğu Mehmed Âkif Ersoy Fikir ve San'at Vakfı'nda vakıf müdürlüğü görevini yürütmekte ve *Elbistanın Sesi* gazetesindeki köşesinde yazmaktadır.

Yeni Şafak, Star Açık Görüş ve *Karar* gazetelerinde Mehmed Âkif Ersoy ve Kazan cedidciliğine ilişkin röportajları; *Şamil İslâm Ansiklopedisi* ile *TDV İslâm Ansiklopedisi*'nde yayımlanmış maddeleri bulunmaktadır.

Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi, Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi ve biyografya.com başta olmak üzere pek çok yerde biyografisi; Türk basınında şahsı ve eserlerine ilişkin çok sayıda yazı neşredilmiştir. (örn. Dücane Cündioğlu, "Hoca, şeyh, siyasetçi", *Yeni Şafak*, 24 Eylül 1999; Taha Akyol, "Mükemmel bir kitap", *Milliyet*, 26 Kasım 2001; Doğan Hızlan, "Akif'in gurbet mektupları", *Hürriyet*, 9 Aralık 2011)

2013'te, İstanbul'da düzenlenen "İslâm Coğrafyasını Aydınlatanlar Uluslararası Sempozyumu"; 2014'te Kazan-Tataristan'da düzenlenen "Türk Dünyasını Aydınlatanlar-Mehmet Akif Ersoy ve Abdullah Tukay Uluslararası Kazan Sempozyumu"; yine 2014'te Kazan ve Eskişehir'de yapılan "Uluslararası İslâm'la Yenilenme ve Birlik-II Kazanlı Yenilikçi Alimler Şehâbeddin Mercani, Rızaeddin Fahreddin, Musa Carullah Sempozyumu"; 2016'da Maraş'ta yapılan "Uluslararası Selçuklu Zamanında Maraş Sempozyumu"; 2015'te Sudan-Hartum'da düzenlenen "I. Uluslararası Afrika-Türkiye İlişkileri Gelecek Perspektifi Sempozyumu"; 2017'de Arnavutluk-Tiran'da yapılan "II. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu"; yine 2017'de Maraş'ta yapılan "Uluslararası Milli Mücadele Döneminde Maraş Sempozyumu" ve 2021'de Burdur'da düzenlenen "3. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu"na katılarak tebliğler sundu.

Telif, Osmanlıca, Tatarca ve Arapça'dan tercüme, sadeleştirme, çevirim-yazı, uyarlama ve derleme 50'nin üzerinde eseri yayımlanmıştır.

Belli-başlı telifleri:

1. *Hoca, Şeyh, Siyasetçi Erzurumlu Muhammed Salih Efendi* (1999); 2. *Rızaeddin bin Fahreddin, Kazan'la İstanbul Arasında Bir Alim* (2001); 3. *Mehmet Ubeydullah Efendi'nin Malta, Afganistan ve İran Hatıraları* (2002); 4. *Bir Kütüphane Aşığı ve Araştırma Sevdalısı: Mustafa Gökmen* (2003); 5. *Ulemadan Bir Jöntürk: Mehmed Ubeydullah Efendi* (2005); 6. *Elbistanlı Nakiboğlu Kadı Mustafa Kamil Efendi-Nebeviyye Tarikatı ve Minhâcü'l-Mü'minîn Risalesi* (2007); 7. *Tuhfe Şârihi Hayati Ahmed Efendi Şiirleri, Kütüphanesi ve Tehâfüt-i Müstahrece'si* (2010); 8. *Tarihe Adanmış Bir Ömür: Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç* (2012); 9. *Bir 'Cemil' Adam, Sevenlerinin Kaleminden Cemil Çiftçi* (2014); 10. *Ummanı Gören Irmaklar Mehmed Âkif'in Talebeleri* (2017).

İÇİNDEKİLER

Takdim • 9
Hakkı Tarık Us Yayınının Ön Sözü • 27
Birkaç Söz • 31
Gazetenin Takdimi • 35

•

BİRİNCİ DEVRE • 39
İKİNCİ DEVRE • 123

•

Ekler • 161
Şair Fıtnat Hanım • 169
Fıtnat Hanım'ın Eserleri • 178

TAKDİM

Ahmed Midhat Efendi ile şaire Fıtnat Hanım, XIX. asrın ikinci yarısıyla XX. yüzyılın başlarında yaşamış ve Türk edebiyatında tanınmış iki şahsiyettir.

Bunlardan; döneminde *hâce-i evvel, kırk beygir gücünde yazı makinası* ve *şeyhü'l-muharrirîn* gibi ünvanlarla anılan Ahmet Midhat Efendi, bir kez daha tanıtmaya ihtiyaç duymayacak kadar bilinen bir değerimiz olduğundan, hakkında fazla bir şey söylemeye gerek görmeksizin, yalnızca bir hususa değinmekle yetineceğiz:

Merhum; Osmanlı'nın son dönemindeki en velut ve ilginç kalemlerden biri olmasına rağmen, Sultan Abdülhamid döneminde İstanbul'da kalarak resmî görev almasından ve eserlerindeki milli-İslâmî yaklaşım ve düşüncelerinden dolayı, o dönemin siyasi-fikrî çekişmeleri arasında, sağlığında hakettiği değeri bulamadığı gibi, Cumhuriyet döneminde de eserleri yeterince işlenmemiştir.

Bize kalırsa, merhum siyasetle uğraşıp sürgünlerde yaşamış olsaydı, bugün sayıları bile tam tesbit edilemeyen 200'ü aşkın eseri ortaya koyamayacaktı. O, günübirlik politikayla uğraşmak yerine, milletini bilgilendirme ve bilinçlendirme yolunda hiç durmaksızın eser üretmiş; makaleler, tefrikalar yazıp gazeteler çıkarmış ve hayatındaki tek sürgünlüğünde Rodos'ta bir mektep açtığı gibi İstanbul'da da Darülfünun ve –son nefesini verdiği– Darüşşafaka gibi eğitim kurumlarında görev alarak vatan evlatlarını eğitmeye çalışmıştır.

Diğer taraftan, Sultan Abdülhamid ilk tanzimat meclisini kapatacağı sırada dönemin gazeteci, ilim ve kültür adamlarından görüş istediğinde, şeriata, akla ve vakıa-

ya uygun olmadığı için kapatılması gerektiğini söyleyen Mehmed Ubeydullah Efendi gibi bazı muhalifler/Jön Türkler aleyhte görüş bildirirken, Ahmed Midhat Efendi, meclisin her ne olursa olsun kapatılmaması gerektiğini savunmuştur.

Ahmed Midhat merhum, kendi ülkesinde hakettiği değeri bulamazken, vefatı sonrasında ilk biyografilerinden birini yayımlayan, Kazan müslümanlarından Rızaeddin b. Fahreddin, onun milleti için yaptıklarını, Tolstoy'un Ruslar için yaptıklarıyla kıyaslayarak şunları yazmaktaydı:

> Ahmed Midhat Efendi'nin, sırf çalışkanlık ve gayreti için (…) daha fazla bir ihtiramla uğurlanması gerekirdi. Kaldı ki, Ahmed Midhat Efendi Hazretleri yalnızca gayret sahibi de değildi; o, tüm faaliyet ve gayretlerini Türk milletine sarfetmişti. Onları çocuk eğitir gibi eğitti, milletine hiç durmaksızın kırk-elli yıl hizmet etti. Kendisi Muromtsev ve Tolstoylar kadar olmasa da, Türklere olan hizmeti Muromtsev'le Tolstoy'un Ruslara yaptığı hizmetlerden fazla idi. Dahası, Rusya'da, daha düşük seviyede de olsa Muromtsev ve Tolstoyların benzerlerini bulmak mümkündür, Türkiye'de ise Ahmed Midhat Efendi'nin hazırda gölgesi dahi görülmemektedir. Ruslar Muromtsev ile Tolstoy'u nasıl gömdüler, Türkler Ahmed Midhat Efendi'yi nasıl defnettiler? Türkler bu adamın kadrini sağlığında bilemedikleri gibi ölümünden sonra da bilemediler. Oysa, pek çok zâtın, sağlığında bilinmeyen değerleri vefatlarından sonra bilinir ve bu da, tevbe ve pişmanlık yerine geçer…[1]

Ahmed Midhat Efendi'nin cenaze merasimine katılarak defin merasimini Rusya'da hukuk profesörü ve siyasetçi Muromtsev'in vefatında yapılanlarla kıyaslayan Kazanlı gazeteci Fatih Kerimî de şunları söylemekteydi:

---

[1] Rızaeddin b. Fahreddin, *Ahmed Midhat Efendi*, s. 10, Orenburg, 1913.

HAKKI TARIK US YAYININ ÖN SÖZÜ

Ahmed Midhat'ın birkaç yıl evvel satılan kütüphanesi, bundan faydalanan bazı meraklılara merhumun neşrolunmamış bazı evrakını da kazandırdı. Neşrolunmuş, fakat dağınık kalmış bazı yazıları da, bu arada oğlu Galib Bey'in ihtimamlı eliyle toplanmış bulundu. İşte, Ahmed Midhat'ın aşk mektupları da bunlardan biridir. Oğlu, kendi kalemiyle şöyle anlatıyor:

1908, II. Meşrutiyet ilan olunalı üç ay olmuş. Ahmed Midhat, yaş dolayısıyla Sıhhiye Meclisi başkanlığından emekliye ayrılıyor. Bir Eylül sabahı, baba-oğul kütüphanedeler. Ahmed Midhat, yazı masasında çalışıyor, Galib, kitap dolaplarından birinin önünde... O zamana kadar Sıhhiye dairesindeki odasında saklı dururken eve taşınmış (olan) evrakı ayıklayıp sıralamaya çalışıyor.

Ahmed Midhat bir aralık dışarıya bakarken oğlu soruyor:

"Bunlar ne olacak?"

"Hangileri?.."

"İşte bunlar!" diyor ve kendisine bir paket uzatıyor.

"Hâ, bunlar mı? Hayat-ı içtimaiyemiz bugün Avrupa'dakinin aynı olsaydı, bu mektupların neşredilmesinde bir beis görmezdim. Maamafih, bunların tarih-i edebiyatımıza mal olmasını isterim. Sen meraklısın. Al, bunları sakla! Elbette neşri kâbil olacak bir zaman gelecektir."

***

Ahmed Midhat'ın hem gençliğinde geçirdiği ateşli bir aşk macerasının en gerçek, en ince teferruatına kadar bütün

BİRKAÇ SÖZ

1324 (1908)... Ahmed Midhat Efendi, ilan-ı Meşrutiyet'in (Meşrutiyet'in ilanının) üçüncü ayında, tahdîd-i sinn (yaş haddi) kanunu mucibince, Meclis-i Umûr-ı Sıhhiye riyâset-i sâniyesinden tekaüde (Karantina Nezareti/Kurumu ikinci başkanlığından emekliye) sevkedilmiş...

Bir Eylül sabahı, ben ve babam, ikimiz de kütüphanesindeyiz. O, yazıhanesinin önüne oturmuş, yazı yazmakla meşgul. Ben, dolaplardan birinin önündeyim; o zamana kadar memuriyetindeki odasında mahfuz (korunmakta) iken hanesine naklettirdiği evrakı tasnif ve tanzime çalışıyorum.

Babam bir aralık dışarı çıkarken sordum:

"Bunlar ne olacak?"

"Hangileri?.."

"İşte bunlar!" dedim ve kendisine verdim.

"Hâ, bunlar mı? Hayat-ı içtimaiyemiz (sosyal yaşantımız) bugün Avrupa'dakinin aynı olsaydı, bu mektupların neşredilmesinde bir be'is (mahzur) görmezdim. Maamafih bunların, Osmanlı tarih-i edebiyatına (edebiyat tarihine) mal olmasını isterim. Sen meraklısın; al, bunları sakla! Elbette onların neşri kâbil olacak (yayınının mümkün olacağı) bir zaman gelecektir."

Midhat Efendi'nin, hem gençliğindeki hakiki ve âteşîn (ateşli) bir aşk macerasının en ince teferruatına (ayrıntılarına) kadar bütün safahâtını (aşamalarını) göstermek, hem de şimdiye kadar meçhul kalmış olan hissî ve edebî hüviyetini meydana çıkarmak itibariyle şayan-ı ehemmiyet (önemli) olan bu mektuplar, elli sene evvel teati edilmiş ve (alınıp verilmiş olup) bugün neşrolunuyor.

GAZETENİN TAKDİMİ

Ahmed Midhat Efendi ile şaire Fıtnat Hanım arasında cereyan eden (geçen) muhabereye (haberleşmeye) ait mektupları bugünden itibaren ikinci sayfamızda neşretmeye başlıyoruz. Ahmed Midhat Efendi'yi bütün Türk kâri'leri (okuyucuları) tanır. Şaire Fıtnat Hanım'a gelince, bazı refiklerimizin (arkadaşlarımızın) bunu eski Fıtnat Hanım ile karıştırdıklarını görüyoruz. Halbuki, *Divan*'ı[1] olan eski Fıtnat Hanım başka, Ahmed Midhat Efendi ile muhabere-de bulunan şaire Fıtnat Hanım yine (ise daha) başkadır.

Meşâhîrü'n-Nisâ muharriri (yazarı) Mehmed Zihni Efendi, ikinci cildin yüz kırkıncı sayfasında,[2] eski Fıtnat Hanım hakkında şu malumatı vermektedir:

> (1)161[3] (1748) tarihinde şeyhülislâm olan İsmail Efendi-zade Mehmed Es'ad Efendi'nin kerîmesi (kızı) ve 1192 senesinde (25 Cemâziye'l-Âhir 1192/21 Temmuz 1778) Vassaf Efendi-zade Es'ad Efendi'nin yerine şeyhülislâm olan Mehmed Şerif Efendi ibn şeyhülislâm Mehmed Es'ad Efendi'nin hemşîresi (kızkardeşi) olan Fıtnat Hanım'dır ki, şaire-i meşhûredir (meşhur şairedir). İsmi Zübeyd(e)'dir. ilh. (vd.)...

Ahmed Midhat Efendi ile muhaberede bulunan Fıtnat Hanım'a gelince; *Meşâhîrü'n-Nisâ*'nın 142. sayfasında şu malumat verilmektedir:

---

1 Zübeyde Fıtnat, *Dîvân-ı Fıtnat Hanım*, İstanbul, Tasvir-i Efkar Matbaası, 1286, 52+39 s. (haz.)

2 *Meşâhîrü'n-Nisâ*, cild-i sani, (İstanbul), Dâru't-Tıbâ'ati'l-Âmire, 1295. (haz.)

3 Aslında 1261 yazmaktaysa da, *Meşâhîrü'n-Nisâ*'ya da uygun olarak bu şekilde değiştirilmiştir. Nitekim, Es'ad Efendi, 24 Receb 1161/20 Temmuz 1748 tarihinde şeyhülislâm olmuştur. (haz.)

BİRİNCİ DEVRE

Yegâne-i rûzigâr (zamanın biriciği), edîb(e)-i zarâfet-şiâr (zarif edîbe), şâire-i letâfet-nisârım (letafet saçıcı şairem), efendim;

Şu arîzada (istirham mektubunda), doğrudan doğruya zât-ı âlînize tevcîh-i hitâb için (hitap edişime) her kim taaccüp eylese yeri vardır; fakat, insan için hazm denilen şeyin bir derecesi vardır ki, onu tecavüz eylediği (aştığı) zaman, peyda eylediği (sergilediği) cür'et ü cesarete taaccüp edenleri, etmeyenleri pîş-i nazar-ı hesaba almaya (hesaba katmaya) da tahammülü kalmayarak, işte böyle, bendeniz gibi haddinin haricinde olan ahvali de göze aldırmaktan kendisini mazur görür.

Bu özrü kabul edilmeyecek ve tarîk-ı afv ü safh'a (bağışlanma yoluna) gidilmeyecek olur ise, o cünha-kâr (kabahatli) her tekdîre, her ta'zîre (her paylama ve azara) mukabil dü-çeşm-i eşk-efşânını pâ-yı nedâmeti (yaşlar saçan iki gözünü pişmanlık ayağı) üzerine dikerek "Cezâ-yı amelimdir (yaptığımın cezasıdır)" diye katlanır. İşte şu muhâkeme (yargı) dahi bendenizi bu arîzamda zât-ı âlîlerine tevcîh-i hitâb etmeye cür'etlendirir.

Birbiri üzerine inzimâm eden (eklenen) ziyaret borçlarından ale'l-hesâb olarak (borçlarından düşerek) birisini olsun ifa için Cuma günü saâdet-hâne-i âlîlerine azîmetimde (evinize gidişimde) C... Bey, eş'âr-ı belâgat-şiâr-ı âliyelerinden (beliğ ve yüksek şiirlerinizden) çend (birkaç) kıt'asını bendenize vermek lütfunda bulunmuşlardı. Bunların mütalaasıyla (okunmasıyla) derecesi takdir olunan senâ vü sitayişe (meth ü senaya) kalkışacak olsam, nefs-i ulyâlarını (yüce zatınızı) tavzî' (alçaltmak) için bendeniz[1] riyakârlık ve müdâhinlik (dalkavukluk) gibi bir töhmet

[1] Tefrikada "bendenizi" şeklindedir. (haz.)

(atf) etmeye (töhmette bulunmaya) kalkışırsınız; halbuki, ulüvv-i kadr ü menziletiniz (yüksek kıymet ve seviyeniz) behemehal kendi nezdinizde dahi ma'lûm u müsellem olacağından, verdiğiniz hükme yine kendi insafınız itiraz eder... Böyle kendi mekârim-i ahlâk ve tevazu-perverîniz (güzel ahlakınız ve alçak-gönüllüğünüz) ile vicdan-ı adalet-güsterinizi tenâkuzda bırakacak (adalet yayan vicdanınızı çeliştirecek) bir davaya niçin meydan vereyim?..

Hele, eş'âr-ı âliyenizin (yüksek şiirlerinizin) kıymet ü meziyeti, bir kere mütalaa ile (okunmakla), rütbe-i bedâhete vasıl olacak (birdenbire söz söyleme seviyesine erişecek) bidâ'a-i edebiyeden (edebî birikimlerden) bulunduğu cihetle, bunların takdiri bâbında (konusunda) zât-ı ulyâ-yı kadr-şinâsîlerine (değerbilir yüce zatınıza) bir kelimecik arzeylemek, hâşâ, efendimizi techîl (cahillikle suçlama) gibi bir küstahlığa da hamlolunabilir ki, böyle bir halden tevakkî ve mücânebete (kaçınmaya ve sakınmaya) mecburum; binaenaleyh, "Hâl-i hâzırda olur olmaz şâirân-ı ricale (erkek şairlere) şiir ve zarafet dersi vermeye muktedir bir nâdire-i asırsınız (asrın ender bulunur bir değerisiniz)" tarzında sitayişlerde bulunmayacağım.

"Zaman cihetiyle Fıtnat-ı ûlâya sâniye[2] (ilk Fıtnat'ın ikincisi) ve kudret-i edebiye (edebî kudret) ve füshat-ı karîha (fikir genişliği) cihetiyle ona kat kat fâika (üstün) bir zât-ı belâgat-simât (beliğ/güzel ve akıcı söz söyleyen bir kişi) olmanız bu asır için medâr-ı iftihar (övünç kaynağı) olur" vadisinde de bir şey söyleyemeyeceğim.[3]

"Öyle ise ne söyleyeceksin?" buyurulur, öyle değil mi? Şu varak-pâre-i âcizi (naçiz kağıt parçasını) ferş-i pâyı-

[2] Ahmed Midhat Efendi, burada –oğlu Galib Midhat'ın da mukaddimesinde belirttiği gibi– *Divan*'ı olan ilk Fıtnat Hanım'a telmihte bulunmuştur. (haz.)

[3] Bu ilk mektubun buraya kadar olan kısmı, ikinci tefrikada tekrarlanmıştır. (haz.)

nız etmekten (ayağınıza sermekten) maksad-ı âcizanem (maksadım) zât-ı sâmiyenize medyûn (size borçlu) olduğum bir büyük teşekkürü ifa eylemektir.

Bendeniz, meydan-ı sühanda (söz meydanında) gâlibâne ve münferidâne (tek başına) at oynatan mes'udların aldığı lezâiz-i edebiyyeye (edebî zevklere) ağzımın sulanmasıyla, bu meslek-i celîlde (bu ulu meslekte) hiç olmazsa gâşiye-dârlığı (seyisliği, at uşaklığı) olsun medâr-ı şeref (övünç vesilesi) bildiğim esnalarda, o hizmetin dahi mükâfat-ı ruhaniyesi (ruhani mükafaatı) olarak şevk ü şetâret-i derûn (kalbî coşku ve şenlik) gibi bir nimetle mütena'im (zevklenir) iken, güya esrar-ı tabiat (tabiatın sırlarını) ve kavânîn-i hilkata vukuf peyda etmek (yaratılış yasalarını öğrenme) gayretinde bulunan ve hükemâ (filozof) denilen humekânın (ahmakların, sersemlerin) âlâyiş-i zâhirîsine (zahirî gösterişlerine) kapıldıktan sonra, âlem-i hayata (dünyaya) gelmiş olduğuma da nedamet (pişmanlık) getirecek dereceleri bulmuş ve hele harab-hane-i cihanı (cihanın harap yurdunu) tamir etmek davasında bulunan politika erbabının (politikacıların) pâ-bend-i halka-i cemiyetleri olduktan (cemiyetlerinin halkasına bağlandıktan) sonra, onların asl u esası evhâm u hayalât (aslı ve temeli kuruntu ve hayaller) üzerine mebnî (kurulmuş) birtakım beyhude (boş) davaları üzerinde nefsimi kurban etmeye hazır ve âmâde olmuş idim.

Bu vadide o kadar mehlekeler (tehlikeli yerler-işler) gördüm, o kadar azaplar geçirdim ki, netice-i kârda (en sonunda) güya mütenebbih ve müteyakkız oldum (ders aldım ve uyandım) ise de, şu halde dahi dünyaya gelmiş olmaktan maksad(ın) ne olduğunu kaybederek, adeta bir deşt-i dehşet-nümâ-yı hayrette vâlih ü hayrân (dehşetli bir şaşkınlık çölünde şaşkın ve şaşırmış) kalmış idim. Vaktâ (ne zaman) ki, Cuma günü sâlifü'z-zikr eş'ârı (bahsi geçen şiirleri) okudum. Birden, derin bir uykudan uyanır gibi kendimde bazı haller hisseyledim.

Şu hal içinde iken, melfûfen (ekte) takdîminden haya edemediğim çend (birkaç) beyiti efendimizin gazel-i bî-bedelini[4] (eşsiz gazelini) tanzir tarzında söyleyiver-

[4] **Gazel**
Çoktan beri üftâde vü dil-hûn imişim ben
Mihnet-zede, hasret-keş ü mahzûn imişim ben

Bilmezdi gönül olduğunu, beste-i turren
Sevdâ-yı muhabbet ile mecnûn imişim ben

Zanneyler idim kendimi âzâde-i aşkım
Efsûs, bu endîşede mağbûn imişim ben

Mir'ât-ı hayâlimde imiş peyker-i hüsnün
Ol gamzeden efsâne vü efsûn imişim ben

Ummazdım o âfet beni yâd eylediğin hiç
Fıtnat, bu elemden hele me'mûn imişim ben

Nazîresi
Ey tâli'-i sâzım, deme kim dûn imişim ben
Bir minnet-i uzmâ ile memnûn imişim ben

Bir hayli zamân sâkin olan hâlime bakma
Îcâb-ı muvakkat ile durgun imişim ben

Bir feyz-i teveccüh beni ihyâ ile tekrâr
Gördüm ki, füyûzât ile meşhûn imişim ben

Fıtnat gibi bir nâdire-i asr-ı ahîrin
Hüsn-i nazar-ı lütfuna makrûn imişim ben

Çoktan beridir şi're de nefretle bakardım
Hâlâ fiten-i şi'r ile meftûn imişim ben

Fıtnat Hanım'ın tazeledi güftesi tab'ım
Tanzîrim ile gör ki, ne coşkun imişim ben

Fıtnat, sana *Midhat* gibi bir kul bulununca
Zinhar deme "Mihnet-zede dil-hûn imişim ben"

mişim. Bu kadar perişan-meâl (dağınık içerikli) güfteyi takdimden haya edememiş olmaklığımın bir veçhi (açıklaması) vardır ki, beni her vicdan muvacehesinde sahîhan (karşısında gerçekten) mazur gösterir. O ise, zikrolunan beyitlerin, hakîkaten bir derin uykudan henüz uyanır iken hâlâ uyku haliyle sayıklamak nev'inden olarak söylenmiş bulunmasıdır.

Şu hayat içinde dinlenecek bir söz var ise,[5] o(nun) da şiir ve söylenecek bir söz olabilir ise[6] o(nun) da şiir olması[7] ve sohbet-i âlem(nin) sohbet-i şi'riyeden (dünyanın sohbetinin-arkadaşlığının şiir sohbetinden) ibaret olup sohbet-i şi'riyenin halâvet ü letâfet-i rûh-efzâsı(nın) (şiir sohbetinin cana can katan tatlılık ve güzelliğinin) (da) gıdâ-yı rûh (ruhun gıdası) olan hissiyât-ı hakîkiye-i âşıkâneden (gerçek aşıkane duygulardan) ibaret bulunmak (bulunması) gibi, hayli zamandan beri kaybeylemiş olduğum bir hakîkate beni tekrar îsâl eden (kavuşturan) kuvvet eş'âr-ı âli(ye)leri (yüksek şiirleriniz) olur ise, bundan dolayı zât-ı irşâd-perverîlerine arz-ı teşekkür (yol gösterici zatınıza teşekkürlerimi arz) etmez miyim?

Nefsinizde ne kadar tevazu görseniz beni bu teşekkürden menedemezsiniz (alıkoyamazsınız); zira, menetmek beni edeb ve terbiye muktezasına tevfîk-i harekete (gereklerine uygun davranmaya) çalışmaktan menetmek demek olur ki, bunu zât-ı fazîlet-simâtınız dahi tecviz etmezsiniz (fazilet timsali olan siz dahi doğru-caiz bulmazsınız).

Âlem-i edebiyat (edebiyat dünyası) için bu kadar servet-i karîha (fikir zenginliği) ile geçirdiğiniz ömrün mahsulü(nün) yalnız ihsan buyurulan tahmislerden, tesdislerden, gazellerden ibaret olmamak (olmaması) zaruridir. Bizim gibi muhtac-ı nakdîne-i irfan (kültür servetine muh-

---

5 Aslında "ise de" şeklindedir. (haz.)

6 Aslında "ise de" şeklindedir. (haz.)

7 Aslında "olmağı" şeklindedir. (haz.)

taç) olan gedâlara (yoksullara) sizin gibi hazâ'in-i fezâ'ile malik (fazilet hazinelerine sahip) olanların ihsanı ihsan-ı tâmm (eksiksiz ihsan) olur ise, servet ü sâmân-ı ilm ü irfanlarına (ilim ve kültür zenginliklerine) halel gelmez. Bu da âlem-i edebiyatın cümle-i mu'cizâtındandır (edebiyat dünyasının mucizelerinden biridir) ki, başka hiçbir âlemde bu hal bulunmaz.

Binaenaleyh, sair âsâr-ı ber-güzîde-i fezâ'il-perverînize de intizar ile (diğer seçkin değerli eserlerinizi de bekleyerek) hatm-i kelâm eylerim (sözlerime son veririm).

Her hal(ükar)da kerem ü ihsan efendimizindir.

18 Mart 1294[8] (30 Mart 1878)
Midhat

[8] Muhabereye (haberleşmeye-mektuplaşmaya) iki sene sonra başlamışlardır.

Cevabı

Ma'rûz-ı cariyeleridir (cariyelerinin arzlarıdır);

Lütuf-namenizi (lütuf mektubunuzu) on dört gün, on beş gecedir okuyorum. Her okuyuşta başka bir lezzet buluyorum, bir başka safâ kesbediyorum (gönül şenliği kazanıyorum). Bunu 'lütuf-name' diye yâdedişim, başka bir tabir bulamadığımdandır. Yoksa, ona lütuf-name demek (demenin), kadrini tenzîl demek (değerini düşürmek) olduğunu bilirim.

Bu lütuf-name değil, âlem-i ulvî-i meveddetten (yüce sevgi âleminden) nâzil olmuş ve her ciheti âyât-ı mihr ü letafetle tezyin olunmuş (muhabbet ve güzellik ayetleriyle bezenmiş) bir safha-i[9] keramettir (bir bağış-ikram sayfasıdır); kırâat-ı elfâzı (lafızlarının okunuşu) hane-i kalbi (kalp evini) âheng-i[10] şevk u sürûr (coşku ve sevinç ahengi) ile dolduruyor. Teemmül-i ma'nâsı (anlamını düşünmek) kûşe-i hatırı (gönül köşesini) neşve-i ferahla mest ü münbasit ediyor (sevinç sarhoşluğuyla kendinden geçiriyor ve şenlendiriyor).

Böyle bir lütuf-nameye mazhariyetim (mazhar oluşum) kolaylıkla bedeli ifa olunur (karşılığı kolayca ödenebilir) inayetlerden (iyiliklerden) olmadığı halde, ona o kadar mufassal (ayrıntılı) bir arîza-i cevabiye (cevabi arîza) yazmakla hissiyat-ı kalbiyem (kalbimin hissiyatı) hakkında efendimize hiç olmazsa bir fikir vermek arzusunda bulunuyordum.

Ne çare ki, baht-ı vârûnun te'sîrât-ı can-fersâsı (uğursuz talihin can dayanamayacak tesirleri) altında zâr u zebûn olmuş (inleyip aciz düşmüş) vücuduma ârız olan nâ-hoşluktan (hoşnutsuzluktan) ve bazı mevâni'den (engellerden) dolayı muvaffak olamadığımı kemal-i teessüfle

---

[9] Aslı "sahfe" şeklindedir. (haz.)

[10] Aslında "âhenk ve" biçiminde olan kelime, cümlenin bir sonraki tefrikadaki alıntısından hareketle bu şekilde yazılmıştır. (haz.)

(büyük bir üzüntüyle) arzeylerim. Artık bu hale kader deyiniz, tecelli deyiniz, baht deyiniz... ne denilir ise eyvallah demekle hatm-i güftâr eylerim (sözlerime son veririm).

1 Nisan 1294 (13 Nisan 1878)
Fıtnat

Beyefendi, muhlisinize (bendenize) inayet buyurulan iltifat-namenizi(n cevabını), geldiği dakikada takdim edeceğimi arz eylerim.

Efendimiz, pek acele yazdım, bilmem okunur mu?

Gazel

Meydân-ı sühan münferidi Hazret-i Midhat
Gösterdi dile cünbüş-i nev-tarz ile savlet

Güftârını seyreyleyen elbette olur kul
Bâbında eder isteyerek cân ile hizmet

Ben bildiğim âlemde bulunmaz sana emsâl
Bir eş arayan nâfile çekmektedir usret

Haddim mi seni medh ü sitâyiş bu sühanla
Mahzâ, dil-i dîvânenin icbârı bu cür'et

Takdîmini eş'âr-ı perîşânımın elbet
Emreyledin, icrâsı benim cânıma minnet

Tab'ım feleğin nâzına muğber idi çoktan
Mebhût olarak haylice gelmiş idi rahvet

İmhâsını ümmîd ile ben yazmayı kurdum
Nûr oldu şu'â'ınla şu tab'ımdaki zulmet

Gördükte o rengîn gazel-i bî-bedeliniz
Lâl oldu tekellüm bilemez doğrusu *Fıtnat*

İKİNCİ DEVRE

Fıtnat Hanım'dan Midhat Efendi'ye

Efendimiz;

Artık sizin ile başlamakta olan münasebetimiz hakkında muhabereyi (haberleşmeyi) fâideden hâlî bularak mektup yazmamayı kurdum. Yarın yedi ile sekiz beyninde (arasında) size nerede mülâki olayım (sizinle nerede buluşayım)?

Emir buyururlar ise, bir yerde sizi göreyim de bir lahza (an) hem arîzamı, hem de ma'rûzâtımı (dileklerimi) takdim edeyim, olmaz mı? Matbaanın önüne kitap almaya gelmiş gibi olsam münasebet alır mı? Bu babdaki mütalâanız (bu hususta görüşünüz) ne yolda olacaksa, bu akşama kadar emrinize intizarda (emrinizi beklemekte) olduğumu arzederim, efendim.

Fıtnat

Midhat Efendi'nin cevabı

Efendim;

Şimdi gayet yorgun bir halde buraya geldim. Mürsel tezkirenizi (pusulanızı) verdi. Hemen açıp okudum. Reviş-i ifadesi (ifade tarzı) o kadar metin ve kat'i (sağlam ve kesin) bir şey ki, adeta titredim. Artık mektup yazmamayı kurdum demek, benim için zihni perişan edecek bir hal demektir; fakat, yarın bir lahza mülakat (bir an görüşmek/buluşmak) için muvafakatımı talep buyurmak (onayımı istemek) büyük (bir) medâr-ı tesliyettir (teselli kaynağıdır).

Bunu müteakip, yarın bana verilecek bir de mektubunuz olduğunu da yazıyorsunuz. Mektup yazmamayı kurduğunuz halde, bu lakırdıya (söze) hiçbir mana veremedim. Mektubunuz var idiyse, niçin Mürsel'e vermediniz?

Gelelim sûret-i mülakata (görüşme şekline): Bizim matbaanın önünde bu müyesser (mümkün) olamaz; zira, bir çift lakırdı edecek bile vakit bulamayız. Yarın yahut sair tensip edeceğiniz (diğer uygun bulacağınız) bir gün sizi bir araba Taksim önünde beklemiş olsa, binseniz, Kağıthane'ye doğru gitseniz.

Orada arabacı benim tenbih edeceğim bir verde sizi bekletse, yahut ben daha evvel orada bulunur isem beklesem olmaz mı? Yahut Küçükçiftlik veya Ihlamur daha yakındır.

Bu kararı oraya tahvil eylesek (çevirsek) daha mı müreccah (iyi) olur? Veyahut ahbabımdan bir fotoğrafçı vardır; ona "Buraya bir hanım getireceğim, resmini aldıracak" der isem ma'al-memnûniye (memnuniyetle) kabul eder. Sizin kim olduğunuzu ise asla tanımaz.

Orayı teşrif etseniz (şereflendirseniz), hem resminizi aldırır, hem de konuşmaya rahat rahat fırsat bulur idik.

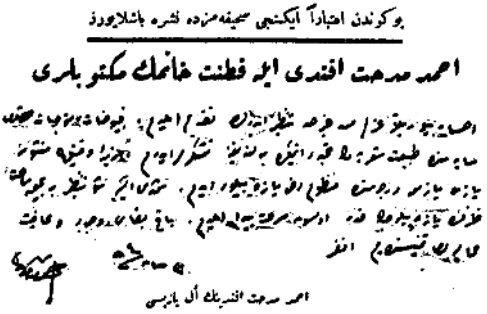
Resminizin asla ağyâr (yabancılar) eline geçmeyeceğine ve camlarının dahi kırılacağına (negatiflerinin dahi yok edileceğine) emin ol(abil)irsiniz. Şimdilik aklıma bunlar geliyor. Siz ne emredersiniz? Mektubunuz şimdi hazır ise, ihsan buyurunuz; zira, pek fazla merak ediyorum. Yarım saat sonra Mürsel uğrayıp cevap alacaktır.

Midhat

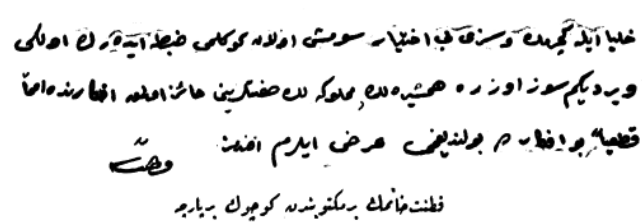
Evet, efendimiz, yakınlığı hasebiyle (dolayısıyla) Ihlamur her yerden daha münasiptir. Yarın saat 10'da lütfen havuzun başında intizarda bulununuz (bekleyiniz). Yek-diğerimize (birbirimize) kolayca mülaki oluruz (kavuşuruz), ümidindeyim.

Fıtnat

EKLER

Ahmed Midhat Efendi'nin mektuplarından birinin alt kısmı

Fıtnat Hanım'ın bir mektubundan küçük bir parça

احمد مدحت افندی ایله شاعره فطنت خانم

فطنت خانم ، مدحت افندی یه جوابی مکتوبنده لطفنامه سنی اوده درت کوده اوده بسه کیه اوفودیغنی بیلدیریور

هر اوقر پیشده باشقه بر لذت بولیوردم ، بر باشقه صفا کسب ایدیوردم

یونی لطفنامه دیه هاد-ایدیشم بر باشقه تعبیر یوله مدینمدندد

(برنجی دوره)

یکانهٔ روزکار ادب شرافت شعار شاعره لطافتکارم افندم ،

افرادی خدای روح اولان حسیات حقیقیه ماشفانه دن عبارت اولدیغی خیلی زماندبری غیب ایتمش اولدیغم برحقیقته بن تکرار ایصال ایدن قوت ، اعصاب حالیلری اولور ایسه یوندن طولایی ذات ارشاد پرورلرینه

Mektupların “Ahmed Midhat Efendi ile şaire Fıtnat Hanım” başlığını taşıyan “Birinci devresi”nin ilk tefrikası

احمد مدحت افندی ایله فطنت خانمك مکتوبلری

(ایکنجی دوره)

مدحت افندیدن فطنت خانمه

معبودهم فطنت ! اخلاموردن فصل غیبوبت ایتدیکمی بر کسه دن احترازمی اولدیغه حمل ایدیورسك ؟ سنی سومك خصوصنده بن هیچ بر کسه دن احترازم یوقدر . زیرا سنی سومك بن

Mektupların “Ahmed Midhat Efendi ile Fıtnat Hanım’ın mektupları” başlığını taşıyan “İkinci devresi”nin ilk tefrikası

یکی بر تفرقه درجنه باشلایورز

احمد مدحت افندی ایله
قطعت خاتمك مکتوبلری

صوك عصر ادبیاتمزك ، بری قادین ، بری ارکك ایکی ممتاز سیاسی آراسنده جریانه ایدن مخابره یه عائد مکتوبلری یایمیشدم . بو اعتباراً نشره باشلامیشدم .

احمد مدحت افندی

مرحومك محدوی احمد مدحت افندی ۲۴ یاشنده ایکن غالبیك طرفندن خزینه مزه ویریلن بومکتوبلر ، کچن نسلك ادبیاتنه نمونه اولمق کوزل پارچه لردن مرکب اولدیغی کبی ، شاعره قطعت خانم ایله احمد مدحت افندی آراسنده بر نوع فکر و حس تعاطیسی اولق اعتباریله بزه پك اوزاق اولمایان او دورك طرز تفکر و طرز تحسسلرینه عائد قیمتلی و تاریخی بر وثیقه حکمنده در .

مدحت افندی مرحومك اوراق آراسندن چیقان وشمدی یه قدر هیچ بر یرده نشر ایدلمه مش اولان پوشایان دقت مکتوبلری فارئلرمزك لدنکه اوقویاجقلرندن امینز .

بعض فارئلرمز ، احمد مدحت افندی ایله مکتوبلاشان قطعت خانمی ، قوجه راغب پاشا دورنده کی شاعره قطعت خانمله قاریشدیریورلر وبوخصوصده بزدن معلومات صوروبورلر. احمد مدحت افندی یه مکتوبلرینی نشر ایدنجکمز قطعت خانم او قطعت خانم دکلدر . مدحت افندینك معاصری ، مستثنا بر کوزه للکله ، عینی زمانده فوق العاده ایچه بر حساسیته مالك ، فوق العاده کوزل شعرلر یازمش بر شاعره در . یارینکدن اعتباراً مکتوبلرینی نشره باشلادیغمز زمان فارئلرمزك قطعت خانمك کیم اولدیغنی و ادبیاتمزك قیمتی کوره جکلردر .

Gazetenin tefrikayla ilgili duyurularından biri